

Ірина МАТЯШ

докторка історичних наук, професорка,
провідна наукова співробітниця,
відділ історії міжнародних відносин та зовнішньої політики України,
Інститут історії України НАН України
(Київ, Україна), imatiash18@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7565-1866>

Українська дипломатична служба 1917–1921 рр.: формування інструментарію публічної й культурної дипломатії

DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.04.065>

УДК: 94(477)«1917/1921»[930.2:327.8]

Анотація. Мета статті полягає у з'ясуванні форм і засобів формування позитивного образу України як незалежної держави та інструментарію публічної й культурної дипломатії. **Методологія дослідження** спирається на принципи науковості, історизму, системності. Для виявлення та класифікації джерел, повноти й достовірності викладених у них фактів застосовано методи джерелознавчої критики; для дослідження інструментарію української дипломатії у сфері формування уявлень зарубіжних суспільств про українців, їхню історію та культуру – метод імагології. **Наукова новизна** результатів дослідження полягає в реконструкції витоків інституціалізації публічної та культурної дипломатії в діяльності дипломатичної служби, формування інструментарію пропаганди української ідеї, застосування засобів мистецтва для створення позитивного уявлення зарубіжного суспільства про Україну. **Висновки.** Із метою поширення у світі інформації про Україну і протидії антиукраїнській пропаганді було сформовано інституційну структуру, яка охоплювала відповідні підрозділи у МЗС, інформаційні бюро, прес-бюро диппредставництв. Особливість реалізації завдань української дипломатії у сфері досягнення присутності в інформаційному полі країн світу полягала в державному фінансуванні та міжвідомчій взаємодії й координації діяльності з урядами, громадськістю, українською еміграцією. З цією метою було апробовано такі інструменти, як публікації/інтерв'ю послів у зарубіжній пресі, друк періодичних бюлетенів та серійних видань про Україну, проведення курсів вивчення української мови, науково-популярних лекторіїв, книжкових виставок, виявлення зарубіжної україніки, організація виступів мистецьких колективів та зйомок кінофільмів.

Ключові слова: дипломатія України, публічна дипломатія, культурна дипломатія, Шульгин, Кошиць.

Для осмислення такого явища, як порозуміння між народами засобами культури, в Європі у другій половині ХХ ст. почало застосовуватися поняття культурної дипломатії. Тоді Україна перебувала у складі Радянського Союзу, який у межах двополюсної повоєнної системи міжнародних відносин прагнув зберегти вплив на країни «соціалістичного табору» й позаблокові держави, та протистояв «капіталістичному світові». Автор терміна «культурна дипломатія» – американський дослідник Ф.Баргурн – у 1960-х рр. спершу співвідносив його з пропагандистською політикою СРСР і розумів як «маніпулювання культурними матеріалами й кадрами з

пропагандистською метою»¹. Подібну думку 1964 р. висловив швейцарський історик і політик В.Гофер, наголосивши, що суспільство не може отримати адекватне уявлення про комуністичний світ із творів радянських митців, адже всіх представників інтелігенції – антагоністів режиму – пропаганда «країни Рад» зображує як «сліпців, ворогів, фашистів або прихованих прихильників фашистських ідей», таким чином створюється спотворена картина світу².

Іншого тлумачення поняття «культурна дипломатія» набуло після завершення «холодної війни». Американський політолог М.Каммінгс убачав його сутність в обміні ідеями, інформацією, цінностями, традиціями й іншими аспектами культури, які можуть сприяти кращому взаєморозумінню між народами³. Тоді у США в науковому обігу з'явився термін «м'яка сила», у Великобританії розвивалася концепція «розумної сили», почало побутувати поняття «публічна дипломатія»⁴. Британський дослідник М.Леонард наголошував, що «підґрунтям для публічної дипломатії є тлумачення іміджу або репутації держави як суспільного добробуту»⁵. Автор теорії м'якої сили американський фахівець у сфері міжнародних відносин Дж.Най⁶ у 1990 р. виокремив у засобах досягнення державою зовнішньополітичних результатів такі елементи, як культуру, політичні цінності, дипломатію у широкому сенсі слова, що провадяться завдяки узгодженню зовнішніх акцій і співпраці широкого характеру на основі спільних цінностей та вможливають формування позитивного іміджу держави, забезпечуючи поліпшення відносин з іншими країнами. В Україні поняття «культурна дипломатія» тлумачиться як «зовнішня культурна політика (культурополітика), мета якої полягає у збереженні національної культури, обстоюванні національно-культурної ідентичності в міжнародному співробітництві»⁷. Утім дискусії щодо сутності цього поняття й ареалу його застосування досі не вщухають у професійній та науковій спільноті.

У червні 2016 р. верховна представниця Європейського Союзу із закордонних справ та політики безпеки Ф.Могеріні, презентуючи Стратегію культурного співробітництва ЄС із країнами-партнерами альянсу, указала на практичний аспект проблеми, наголосивши на зростанні ролі культури у «відносинах із сьогодишнім світом»⁸ та невіддільності культурної дипломатії від зовнішньої політики. Тим самим європейська діячка підтвердила думку про культурну дипломатію як складову частину публічної дипломатії. В ухваленій 25 березня 2021 р. МЗС України Стратегії публічної дипломатії на 2021–2025 рр. сформульовано сім напрямів діяльності для просування позитивного іміджу держави: культурна, експертна, економічна, кулінарна, цифрова, науково-освітня, спортивна дипломатія. Проекти кожного напрямку передбачено реалізовувати як зусиллями дипломатів, так і представників громадянського суспільства й зарубіжного укрїнства.

¹ *Borghoorn F.* The Soviet Cultural Offensive: The Role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy. – Princeton, 1960. – Р.VII, 353.

² Див.: *Печибориц В.* Значення культурної дипломатії у контексті зовнішньополітичної безпеки держави: досвід Швейцарської Конфедерації // Україна – Швейцарія: маловідомі сторінки історії та сучасність / Упор. І.Матяш. – К., 2020. – С.45–55.

³ Див.: *Cultural Diplomacy: Recommendations & Research: Center for Arts and Culture, July 2004* [Електронний ресурс]: <http://www.interarts.net/descargas/interarts687.pdf>

⁴ *Хоменська І.* Історіографія досліджень у сфері культурної дипломатії // Культурна дипломатія / За ред. І.Матяш та В.Матвієнка. – К., 2021. – С.22–35.

⁵ *Leonard M., Stead C., Smewing C.* Public Diplomacy. – London, 2002. – Р.16.

⁶ *Nye J.* Soft Power: The Means to Success in World Politics. – New York, 2004. – 192 р.

⁷ *Ожєван М.А., Кучмій О.П.* Культурна дипломатія // Українська дипломатична енциклопедія: У 2 т. / Ред. кол.: Л.В.Губерський (гол.) та ін. – Т.1. – К., 2004. – С.380–381.

⁸ Див.: [Електронний ресурс]: https://ec.europa.eu/germany/news/eu-legt-strategie-zur-kulturdiplomatie-vor_de

Перші кроки до осмислення потреби формування позитивного образу України в уявленні іноземних держав і народів було зроблено за періоду Української революції 1917–1921 рр. Тоді вітчизняна дипломатична служба формувалася як державний інститут, покликаний боронити методами дипломатії щойно здобутий суверенітет та презентувати світу українську ідею. У висвітленні питання реалізації інформаційних та культурних проектів дипломатичної служби УНР 1917–1921 рр. як витоків публічної й культурної дипломатії України та формування її інструментарію полягає завдання цієї статті.

В українській історіографії найактивніше інтерес до теоретичних і прикладних питань публічної й культурної дипломатії виявляється в політології, теорії та практиці міжнародних відносин, культурології⁹. Історичні дослідження у цій сфері мають значно вужчий спектр. Питання інформаційної діяльності українських диппредставництв висвітлено у працях Д.Веденеєва, який доводив, що зусилля дипломатії в той час у царині культури зосереджувалися на популяризації українського питання за кордоном через демонстрацію творів мистецтва та літератури, нав'язування контактів з інтелектуальною й політичною елітою у країні перебування, що сприяло поліпшенню міжнародного образу України¹⁰. У спільних дослідженнях Д.Веденеєва та Д.Будкова виокремлено завдання міжнародної інформації, реалізація яких свідчила про формування практичних засад публічної дипломатії¹¹. Діяльність посольств і місій УНР у Німеччині, Болгарії, Чехословаччині у сфері культури та міжнародної інформації висвітлювали Н.Кривець, А.Тертична, І.Каневська¹². На особливості культурно-інформаційних заходів дипломатичних представництв у Болгарії, Греції вказано у статтях І.Матяш¹³. Зародки ідей, що згодом знайдуть відображення в розумінні понять «культурна дипломатія» та «публічна дипломатія», дослідники вбачають у працях В.Липинського й С.Томашівського¹⁴.

Вивчення питань формування інструментів культурної дипломатії в 1919–1920 рр. зосереджено переважно навколо гастрольного турне Української республіканської капели під орудою О.Кошиця. Подорож колективу як державної інституції, указавши

⁹ Гуцал С.А. Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави // Стратегічні пріоритети. – 2010. – №3(16). – С.106–113; Процюк М.В. Публічна і культурна дипломатія як засіб «м'якої сили» України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип.23(2). – К., 2016. – С.21–28; Ціватий В. Публічна дипломатія: традиції, тренди та виклики (досвід і пріоритети для України) // Зовнішні справи. – 2014. – №6. – С.32–36.

¹⁰ Веденеєв Д. Становлення культурної дипломатії Української Народної Республіки періоду Директорії (1918–1920 рр.) // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – Вип.2. – К., 2019. – С.18; Його ж. Міжнародно-інформаційна діяльність Української держави 1917–1923 рр. – К., 2009. – 164 с.

¹¹ Будков Д.В., Веденеєв Д.В. Організація зовнішньополітичного інформування за доби Директорії Української Народної Республіки // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип.4. – К., 1993. – С.12–20; Його ж. Слово правди про Україну: Міжнародна інформаційна діяльність Української держави 1917–1923 рр. – К., 2004. – 203 с.

¹² Кривець Н. Українсько-німецькі відносини: політика, дипломатія, економіка: 1918–1933 рр. – К., 2008. – С.206–219; Тертична А. Activities of the Embassy of the Ukrainian People's Republic to Bulgaria: Origins of Public Diplomacy in the Course of Establishing Diplomatic Relations // Intercultural communications. – 2019. – №32. – P.138–145; Idem. The Ukrainско-Bulgarski Pregled (Ukrainian-Bulgarian Review) as a Tool of Cultural Diplomacy in the Relations between Ukraine and Bulgaria (1919–1920) // Bulgarian Historical Review / Revue Bulgare d'Histoire. – 2019. – 3-4. – P.233–242; Тертична А. Публічна дипломатія в історії українсько-болгарських відносин. Інформаційна складова: витоки та перспективи // Зовнішні справи. – 2019. – №6/7. – С.49–53; Каневська І.О. Ольгерд Іполит Бочковський – аташе Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Празі [Електронний ресурс]: <https://core.ac.uk/download/pdf/14051295.pdf>

¹³ Matiasz I. The first Ukrainian diplomatic representation in Bulgaria: till the beginnings of the institutional history of ukrainian-bulgarian relations // Bulgarian Historical Review. – 2020. – №3-4. – P.237–257; Matiasz I. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Греції в контексті розвитку українсько-грецьких відносин у 1917–1920 рр.: інституційна історія та знакові постаті // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип.29. – К., 2020. – С.10–35.

¹⁴ Див.: Кудряченко А. Дипломатична діяльність і погляди на зовнішню політику В.Липинського // Studia Politologica Ucraino-Polona. – Вип.1. – Житомир; К.; Краків, 2011. – С.100–108; Водотика Т., Магда Є. Ігри відображень: Якою бачить Україну світ. – Х., 2016. С.94.

на її значення для репрезентації вітчизняної культури в Європі, уперше детально висвітлив С.Наріжний¹⁵. Численні публікації присвятив цій проблемі М.Головащенко¹⁶, ґрунтовну монографію про постать видатного митця підготували Н.Калуцка та Л.Пархоменко¹⁷. Турне капели в контексті культурної дипломатії вивчає Т.Пересунько¹⁸. Проте історія інституціалізації понять «культурна дипломатія» й «публічна дипломатія» ще потребує детальнішого дослідження.

Боротьба за присутність України в європейському інформаційному просторі

Питання про донесення до зарубіжних держав правдивої інформації про появу на світовій мапі Української Народної Республіки постало з перших днів її існування. Це зумовило віднесення міжнародного інформування до ключових напрямів діяльності зовнішньополітичного відомства УНР. Задля досягнення присутності в європейському інформаційному просторі Генеральний Секретаріат наприкінці грудня 1917 р. скерував зі спеціальною місією до Берна особистого ад'ютанта генерального секретаря військових справ С.Петлюри Г.Гасенка. Його завдання полягало в організації українського інформаційного прес-бюро в Європі¹⁹.

Водночас після зміни наприкінці січня 1918 р. статусу секретарства закордонних справ на міністерство розпочалося формування інституційної вертикалі у цій сфері. «Відання інформацією і виданнями міністерства», опрацювання преси для підготовки повідомлень покладалося на архівно-літературний відділ у складі департаменту МЗС²⁰. Тут перекладали та друкували для поширення за кордоном промови членів Центральної Ради, літературу про Україну й українців, готували документальні видання про діяльність УЦР тощо.

У другій половині березня 1918 р. Г.Гасенко доповів голові Ради Міністрів УНР В.Голубовичу про створення в Берні закордонного закладу УНР з функціями прес-бюро, консулату й посольства, проведення роботи щодо відкриття представництв прес-бюро у Відні, Берліні, Парижі, Лондоні, Нью-Йорку, Стокгольмі, Стамбулі, Римі, Токіо, Пекіні, Мадриді, Каїрі, агенцій в усіх «головніших містах світу»²¹. За місяць Г.Гасенко прибув у Київ з особистою доповіддю.

Започатковані за періоду Центральної Ради ідеї втілювалися вже з приходом до влади гетьмана П.Скоропадського. Після 20 травня 1918 р., коли МЗС Української Держави очолив Д.Дорошенко, відбувалася реорганізація міністерства з виокремленням двох департаментів: загального й чужоземних зносин. У складі другого з'явився політичний відділ під керівництвом Н.Суровцової. До завдань підрозділу входила, зокрема, інформаційна діяльність. У листопаді їй було доручено очолити відділ

¹⁵ Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч.1. – 2-ге вид. – Л.; Кент; Острог, 2008. – С.18–32.

¹⁶ Кошиць О.А. З піснею через світ (Подорож Української республіканської капели) / Упор., літ. обробка, заг. ред., передм. М.Головащенко. – К., 1998. – 326 с.

¹⁷ Калуцка Н., Пархоменко Л. Олександр Кошиць: мистецька діяльність у контексті музики ХХ ст. – К., 2012. – 416 с.

¹⁸ Пересунько Т. Інституціоналізація культурної дипломатії в Україні: до проблеми історичної тягlostі // Культурологічний альманах. – Вип.5: Культурна дипломатія: стратегія, моделі, напрями. – К., 2017. – С.103–107; Її ж. Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «руського мира»: Місія капели Олександра Кошиця (1919–1924). – К., 2019. – 308 с.

¹⁹ Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917–1924 рр.): Документи і матеріали / Упор. Л.В.Андрієвська. – К., 2010. – С.112–114.

²⁰ Там само. – С.107.

²¹ Там само. – С.113.

преси, який, поряд з іншим, публікував задумані ще О.Шульгиним місячники німецькою («Ukrainische Nachrichten») та французькою («Ukraine») мовами. Над останнім працював колишній секретар Центральної Ради М.Чечель. Підготовлену ним франкомовну брошуру із загальними відомостями про Україну вдалося надрукувати лише як одне число часопису. Редактором німецькомовного видання став бібліотекар Університету св. Володимира В.Кордт. До обов'язків очільниці відділу входило також контролювання матеріалів київської преси з міжнародної тематики, які могли з'явитися у закордонній пресі, та контакти з журналістами, котрі прагнули отримати інтерв'ю міністра. «Представники газет не раз приходили по інтерв'ю до Афанасьєва (міністра закордонних справ – *І.М.*), ще частіш їх цікавість з його доручення задовольняла я», – писала Н.Суровцова²². Як співробітниця зовнішньополітичного відомства вона брала участь у прес-конференціях, що саме тоді почали проводитися. Разом зі представниками інших відомств, які інформували пресу про становище у столиці та справи в уряді, вона за погодженням із міністром подавала відомості про міжнародні справи. Таким чином, Н.Суровцова по суті стала першою речницею МЗС.

Водночас українські представники, відряджені з дипломатичною місією до Берліна, Відня, Стамбула, Софії задля прискорення ратифікації Берестейського мирного договору та обміну ратифікаційними грамотами, намагалися підтримувати інтерес до України, публікуючи інформаційні повідомлення в місцевій пресі, спілкуючись із журналістами. Активну діяльність у цьому напрямі проводив посол Української Держави в Австро-Угорщині В.Липинський. Невдовзі після приїзду у Відень він 6 липня 1918 р. дав інтерв'ю співробітникові газети «Neue Freie Presse», а наступного дня отримав запрошення на влаштований Віденською торгівельною палатою прийом, де на честь представника України прозвучав український гімн²³. Ведення «справ преси» покладалося на радника посольства І.Токаржевського-Карашевича за участі секретаря М.Біленького й перекладача («драгомана») О.Семенова²⁴. Виступи посла у пресі доповнювала роз'яснювальна робота в урядових, державних і парламентських колах. Ці інформаційні заходи мали особливе значення з огляду на небажання Австро-Угорщини виконувати домовленості щодо створення автономного коронного краю на Галичині.

Поширення позитивної інформації про Україну становило важливий напрям у діяльності українського посольства в Берліні. Однак дебют на цьому полі його очільника барона Ф.Штейнгеля затьмарила неточність формулювань журналіста газети «Berliner Lokal-Anzeiger». В опублікованому на початку липня 1918 р. інтерв'ю посла слово «державна» було замінено на «республіка»²⁵. Звітуючись перед МЗС про перші дні роботи посольства, Ф.Штейнгель указував на цю прикру помилку, котра через одне невірне слово могла сформувати викривлене уявлення про самостійність Української Держави, і просив надсилати до Берліна українські часописи²⁶. Для роз'яснення внутрішнього становища своєї країни та її прагнень посол використовував особисті зустрічі з представниками дипломатичного корпусу та державними діячами Німеччини.

Восени 1918 р. зі створенням Західноукраїнської Народної Республіки у Відні розпочала діяльність Українська пресова служба у складі представництва ЗУНР для Австрії й Німеччини. Поступово віденський підрозділ набув функцій головного

²² Суровцова Н. Спогади. – К., 1996. – С.86.

²³ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.3766. – Оп.1. – Спр.106. – Арк.23зв.

²⁴ Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені... – С.197.

²⁵ Там само. – С.183.

²⁶ Там само. – С.185.

центру інформаційного забезпечення та постачання матеріалів для прес-бюро, що засновувалися при українських закордонних дипломатичних установах.

Найбільшу кількість таких установ було створено з приходом до влади Директорії. Від кінця грудня 1918 до початку лютого 1919 рр. поряд із посольствами, які продовжували діяльність у Німеччині, Австрії, Болгарії, Туреччині та Фінляндії, було відкрито дипломатичні місії у Великобританії, США, Бельгії, Ватикані, Греції, Данії, Латвії, Литві, Естонії, Азербайджані, Вірменії, Грузії, Італії, Нідерландах, Норвегії, Польщі, Румунії, Угорщині, Чехословаччині, Швеції, Швейцарії, а також скеровано урядову делегацію в Париж для участі в мирній конференції держав-переможниць у світовій війні та їхніх союзників.

5 січня 1919 р. голова Ради Міністрів і міністр закордонних справ УНР В.Чехівський провів із керівниками диппредставництв нараду, під час якої наголосив на важливості реалізації ними завдання формування позитивної «опінії урядової та громадянської» про Україну та зазначив про увагу до «культурної ділянки» поряд із політичними питаннями, широке використання «культурного матеріалу, придатного для потреб України з огляду на занедбання її культурно-національних потреб за російського режиму»²⁷. Тож ключове завдання дипломатів полягало в донесенні до світової спільноти правди про Україну та її боротьбу за незалежність. В.Чехівський вимагав від них усвідомлення серед своїх завдань «як не ліквідації, то принаймні локалізації шкідливої для нас діяльності всіх кіл, ворожих ідеї української суверенності»²⁸. На розгортання інформаційної діяльності посольствам виділялися цільові кошти²⁹.

Цим завданням підпорядковувався й відділ преси МЗС УНР, що працював на чолі з Н.Суровцовою у складі канцелярії міністра³⁰. Підрозділ відповідав за інформаційне забезпечення закордонних представництв, надання їм відомостей про політичне становище в державі, спростування неправдивих повідомлень в українських і зарубіжних газетах.

У складі диппредставництв мали формуватися підрозділи з інформаційної роботи (пресові бюро, інформаційно-пресові відділи) для реферування друкованих видань країн перебування й відстеження інформації про Україну. Найбільшу секцію журналістів та інформаційне бюро було створено при делегації, відправленій на Паризьку мирну конференцію на чолі з Г.Сидоренком, якій належало добитися визнання незалежності УНР державами-учасниками цього міжнародного форуму. До її складу ввійшли О.Шульгин, колишній очільник Української телеграфної агенції Д.Донцов, досвідчена у сфері інформаційної політики дипломатка Н.Суровцова³¹. Делегація прибула в місце призначення 20 січня 1919 р., уже після офіційного відкриття мирної конференції. Зважаючи на те, що переможені держави – Німеччина та її союзниці, до участі в роботі не запрошувались, українські дипломати могли розраховувати лише на переговори в кулуарах. Члени представництва УНР, об'єднані урядовим рішенням із делегацією ЗО УНР, шукали способів привернути увагу учасників заходу до українського питання. Основним інструментом для вирішення питання про досягнення підтримки України стали ноти й меморандуми щодо визнання її самостійності, допомоги полоненим-українцям в Італії та Німеччині, розв'язання проблеми Східної Галичини, протести проти дій Добровольчої армії, які подавалися голові Паризької мирної конференції, розсилалися делегаціям країн-учасниць, урядовим і

²⁷ Див.: Лотоцький О. В Царгороді. – Варшава, 1939. – С.12–13.

²⁸ ЦДАВО України. – Ф.3696. – Оп.2. – Спр.1. – Арк.33.

²⁹ Там само. – Арк.145зв.

³⁰ Там само. – Арк.176.

³¹ Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені... – С.293–295.

громадським колам Франції. О.Шульгин у зв'язку з цим наголошував, «що б не було на Україні, які б комбінації не сталися на Україні, і коло України, нам треба клином вбити ту думку в голови всіх дипломатів і політиків (особливо в великих державах, як Франція, Англія, Америка), що Україна існує і існувала задовго до війни, і до того, як (розбита на десятки, сотки) Германія ще не вела ніякої політики дальше своєї околиці»³². Водночас доводилося протистояти російській пропаганді, яка значно активізувалася з початком форуму.

Інсинуації про українців як нібито «більшовиків другого сорту», «самозваних представників фіктивного уряду й фіктивної України» завдавали клопоту представникам УНР не лише у Франції³³. Кожен керівник диппредставництва, спілкуючись із політиками, державними, громадськими та церковними діячами, переконувався, що йому доведеться «рахуватися з найтяжчим ворогом – повним незнанням того, що таке Україна, що таке український народ, і які його стремління», а також шукати методи контрпропаганди³⁴. Інформаційна складова стала чи не найважливішим інструментом виконання основної місії дипломатичних установ.

Активну роз'яснювальну роботу у пресі проводив посол УНР у Туреччині О.Лотоцький. Він їхав у Стамбул, знаючи про шкідливу для української справи діяльність свого попередника М.Суковкіна. Той підтримував тісні стосунки з російськими білогвардійцями, які осіли у цьому місті, часто бував у салоні графині Брасової (дружини брата Миколи II великого князя Михайла Олександровича), де збиралися монархісти, та переконував місцезлюстителя патріаршого престолу митрополита Дорофея, що українська церква залишилась у злуці з російською під рукою московського патріарха³⁵. Після оприлюднення федеративної грамоти гетьмана П.Скоропадського, М.Суковкін почав її активно поширювати, намагався підкреслювати в офіційних колах, що Українська Держава має стати основою для відбудови «єдиної й неподільної» Росії, видав наказ про діловодство в посольстві російською мовою, а на посольській яхті «Великий князь Олександр Михайлович» за присутності співробітників місії та гостей урочисто підняв андріївський прапор. О.Лотоцький згодом зауважував, що М.Суковкін «з часу оголошення гетьманом федерації з Росією провадив лінію принципіально ворожу українській державній самостійності – і перед Високою Портою, і перед військовими та дипломатичними представниками інших держав у Царгороді»³⁶. Проросійська позиція офіційного представника України не залишилася непоміченою. Як зазначав військовий аташе отаман Остафіїв, слово «українець» за час перебування М.Суковкіна на посаді залишалось «майже невідомим у Царгороді»³⁷. Відразу по прибутті до Стамбула 23 квітня 1919 р. О.Лотоцький налагодив співпрацю з турецькою газетою «Іфгам». У цьому та інших часописах з'явилося інтерв'ю посла і його доньки Оксани, яка опановувала новий напрям просування української ідеї через спілкування з дружинами представників дипломатичного корпусу та прогресивним турецьким жіноцтвом.

У Болгарії активно співпрацював із пресою радник посольства УНР Ф.Шелудько³⁸. У своїх публікаціях, написаних «інтересно і приступно для чужинців», він

³² Див.: Записна книжечка О.Жуковського з 1919 р. // Український історик. – 1983. – №2/4. – С.75–111; 1986. – №1/2. – С.77–86; №3/4. – С.97–111.

³³ Там само.

³⁴ Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені... – С.327.

³⁵ *Кобилянський Л.* Українське посольство в Туреччині (1/XI 1918 – 22/IV 1919) // Нова Україна (Прага). – 1925. – №2/3. – С.83.

³⁶ ЦДАВО України. – Ф.3696. – Оп.1. – Спр.126. – Арк.1.

³⁷ [Електронний ресурс]: http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php?option=com_content&task=view&id=1199&Itemid=60

³⁸ Болгарська преса про Україну // Воля (Відень). – 1919. – Т.4, ч.3.

знайомив болгарських читачів із процесом розвитку ідеї самостійності України та роз'яснював особливості боротьби українців за національне визволення.

Систематично подавав повідомлення у пресу консул УНР у Мюнхені В.Оренчук. У «Звідомленнях Німецько-українського господарського товариства в Монахії», місячнику «Die Ukraine» він публікував розлогі статті на цікаву німецькому читачеві економічну тематику (у тому числі про значення українських портів, про пивний, тютюновий, цукровий промисли в Україні та ін.). Чималу увагу консул приділяв висвітленню в баварських виданнях і ширших питань, пов'язаних із життям українців.

Роз'яснення грецькому урядові й народові, іноземним послам у цій країні, а через них – владі та суспільствам держав, котрі вони представляли, «що таке Україна, які її відносини до Росії, чого Україна завжди добивалася, чого добивається зараз, чому бореться з Московією й Польщею, і чому їй треба допомагати»³⁹, стало метою очільника надзвичайної дипломатичної місії УНР у Греції Ф.Матушевського, який намагався започаткувати систематичні публікації у пресі про історію, культуру та економіку України. Нав'язання відповідних контактів він доручив секретареві Л.Ламбріонісісу. Однак згодом зауважував, що «газети бояться писати про Україну, хоч ми їм даємо готовий матеріал»⁴⁰. Дипломат підготував меморандум до грецького уряду, в якому доводив, що «єдність народів Росії була тільки видима і чисто механічна», український народ є «цілком окремою галуззю західнослов'янської раси своїми духовними і фізичними прикметами, мовою, укладом розуму, поглядами та особливістю свого побуту», Україна має власну історію, заклала підвалини державності ще в X ст. та прийняла від Греції християнство, тому «може і повинна бути суб'єктом права, і то у своїх національно-територіальних межах»⁴¹. Підготовлений у кількості 500 прим. 10 квітня 1919 р. французькою мовою меморандум Ф.Матушевський вручив міністрові закордонних справ Греції та розіслав у редакції місцевих газет, лідерам парламентських партій. Для передачі документа очільник місії відвідав послів Великобританії, Італії, Франції, Румунії, Нідерландів, Бразилії, Персії, уповноважених у справах Іспанії та Бельгії. Приймаючи українського представника, британський і румунський послы наголосили, що роблять це неофіційно, а італійський обіцяв звернутися до свого уряду щодо визнання незалежності УНР та надання їй технічної допомоги⁴². Акція мала певний результат, адже після отримання меморандуму у пресі почали з'являтися публікації про Україну, дещо змінилося на краще ставлення влади до українського представництва.

«Правильне інформування європейської спільноти в українських справах для досягнення позитивного впливу на вироблення європейської opinio як до українського народу, так і до відбудови його держави» було актуалізовано як ключове завдання диппредставництва у законі «Про зміну і доповнення до закону про штати посольств» від 9 квітня 1919 р.⁴³ Обговорювалося також питання про створення за кордоном «експозитури для координаційної діяльності українських представництв і догляду над інформаційною і видавничою діяльністю» на чолі із заступником міністра закордонних справ. Однак реалізувати цю ідею не вдалося, проект про започаткування такої інституції було скасовано через «недоцільність» і брак фінансування.

³⁹ ЦДАВО України. – Ф.3696. – Оп.2. – Спр.306. – Арк.44–47.

⁴⁰ Там само. – Арк.82.

⁴¹ Там само.

⁴² Там само. – Арк.75зв.

⁴³ Там само. – Спр.1. – Арк.12.

Історичні дослідження та відкриті заходи як інструменти публічної дипломатії

Першим серед українських дипломатів польові та камеральні археографічні дослідження для формування в уявленнях іноземних громадян позитивного образу України використав М.Тишкевич, який у вересні 1919 р. очолив делегацію в Парижі. Він став членом Товариства дипломатичної історії, що діяло у Франції, власним прикладом сприяв залученню співробітників дипмісії до архівно-історичної роботи, виявлення матеріалів з української минувшини у французьких сховищах, з'ясування сторінок спільної історії задля кращого взаєморозуміння. Отримавши дозвіл на ознайомлення з фондами архіву МЗС Франції, М.Тишкевич організував пошук документів, фінансував підготовку й видання Товариством дипломатичної історії листування французьких міністрів, короля Людовика XIV, паперів про діяльність гетьмана І.Мазепи⁴⁴. Йому належить започаткування ще одного важливого для присутності України в європейському інформаційному просторі напрямку: М.Тишкевич почав читати студентам Школи політичних наук лекції про українську історію, що сприяло зацікавленості їх Україною як державою, її традиціями, культурою. 29 січня 1920 р. дипломат мав аудієнцію у президента Франції П.Дешанеля, який передав українському уряду найкращі побажання.

Розширення можливостей інформування про Україну досягалося також через участь українських дипломатів у міжнародних форумах. Першою українкою, яка виголосила доповідь на пленарному засіданні конгресу Союзу для виборчих прав жінок, що відбувся 6–12 червня 1920 р. у Женеві, стала співробітниця надзвичайної дипломатичної місії УНР у Швейцарії Г.Чикаленко-Келлер. Вона висвітлила становище жінок в Україні, участь їх у державному управлінні, парламентських і місцевих виборах, а також заявила про бажання Союзу українок вступити до міжнародної організації та відвідати наступний конгрес, проведення якого планувалося в Парижі за два роки⁴⁵.

Важливою складовою нарощування української присутності в європейському інформаційному просторі стало долучення представників України до відзначення важливих для країн перебування дат і подій. Так, 24 березня 1920 р. у Празі співробітники надзвичайної дипломатичної місії УНР у Чехословаччині на чолі з її головою М.Славинським поклали вінок із синьо-жовтою стрічкою й написом «Українці – великому чехові!» до пам'ятника Я.Гусу. Чеський, словацький та український гімни виконав хор старшин із табору в Німецькому Яблонному.

Своєрідним символом єднання українців і болгар стало вшанування пам'яті М.Драгоманова. Дипломати проводили заходи, присвячені українському діячеві, котрий прислужився науці й культурі Болгарії, опікувалися його могилою на софійському кладовищі. Культурні заходи української місії відбувалися за незмінної підтримки авторитетних болгарських представників: професора І.Шишманова, літератора І.Вазова⁴⁶.

⁴⁴ Карманський П. 3 галереї ідеалістів і фантастів. IV: Граф Михайло Тишкевич // Новий час (Львів). – 1934. – 6–9 вересня.

⁴⁵ ЦДАВО України. – Ф.3696. – Оп.2. – Спр.369. – Арк.9–11.

⁴⁶ Українсько-български преглед (София). – 1920. – 1 април. – Бр.12. – С.111.

Видавнича діяльність дипломатичних представництв УНР як засіб інформування зарубіжної спільноти про Україну

Дієвим засобом інформування про Україну стала видавнича діяльність. Уже в першому півріччі 1919 р. почали виходити засновані дипмісіями часописи й бюлетені: «Die Ukraine» (Будапешт, німецькою мовою), «The Ukraine» (Лондон, англійською), «Украинско слово» (Софія, болгарською), «Revue Greko-Ukrainienne» (Афіни, грецькою і французькою), «La Voce del Ucraina» (Рим, італійською), «Бюлетень пресового бюро НДМ УНР» (Бухарест), «Народ» (Прага) та ін. Спробу заснувати за участі представників Грузії, Вірменії, Туркестану в умовах інтенсивної антиукраїнської пропаганди більшовиків тижневик «На рубеже» й щоденну газету «Новь» зробив голова надзвичайної дипломатичної місії УНР на Кавказі І.Красковський.

У червні 1919 р. у Відні почав виходити тижневик «Воля», започаткований і редактований радником місії УНР у Румунії В.Піснячевським⁴⁷. Часопис висвітлював політику західних держав щодо України, інформував про боротьбу за незалежність, публікував твори поетів і письменників. В.Піснячевський намагався встановити зв'язок із національними осередками в різних країнах, був «одним з найкращих українських організаторів-редакторів»⁴⁸.

Через місяць після колеґ у Відні почали видавати неперіодичний часопис «Украинско слово» співробітники диппредставництва УНР у Софії. Його мета полягала в ознайомленні болгар з українською історією й культурою висвітленні політичного становища, відносин із Росією. Майже в кожному числі подавалися огляди останніх подій в Україні, повідомлення про найважливіші публікації іноземної преси на українську тематику, новини з дипломатичного життя, публікувалися тексти дипломатичних нот⁴⁹. Часопис надсилався болгарським громадським і культурним діячам.

За порадою болгарських науковців співробітники посольства у жовтні 1919 р. започаткували періодичний журнал «Украинско-български преглед». Упродовж 1919–1920 рр. побачили світ 17 чисел, спершу під керівництвом П.Сікори, потім Ю.Налисника. До підготовки видання залучалися болгарські журналісти та письменники Н.Балабанов, Д.Страшимиров, С.Чилингиров, Ст.Младенов, Д. та І. Шишманови. На шпальтах часопису друкувалися твори О.Олеся, І.Франка, М.Коцюбинського, наукові статті, подавалися огляди останніх подій в Україні, повідомлення зарубіжної преси про Україну. 1 червня 1920 р. виділені на забезпечення діяльності посольства кошти закінчилися й журнал довелося закрити⁵⁰.

Спеціальний видавничий проект задля донесення до громадськості країни перебування думки про те, що «Україна має право на самостійне існування», започаткувала надзвичайна дипломатична місія УНР у Чехословаччині. «Така пропаганда була потрібна, – наголошував М.Славинський, – тому що більшість населення вважало, що Росія і Україна – одне і те ж»⁵¹. За фінансування з бюджету диппредставництва керівник прес-бюро місії журналіст О.Бочковський створив у Празі українсько-чеське

⁴⁷ Богуславський О. До питання про роль політичної еліти в житті нації (на матеріалах українського еміграційного тижневика «Воля» (1919–1921)) // Вісник Львівського університету: Серія «Журналістика». – Вип.38. – Л., 2013. – С.4–10.

⁴⁸ Помер Віктор Піснячевський, визначний український журналіст і видавець // Свобода: Український дневник. – 1933. – 4 листопада. – Рік ХІІ. – Ч.251. – С.1.

⁴⁹ Налисник Ю. Перше посольство Української Держави в Болгарії (спогад зперед 20 років) // Дипломатія УНР і Української Держави в документах та спогадах сучасників: У 2 т. – Т.1. – К., 2008. – С.256.

⁵⁰ Там само. – С.258.

⁵¹ Див.: Файзулін Я. «Протягом року я не отримував зарплати від петлюрівського уряду. Тому ліквідував свою місію» [Електронний ресурс]: <https://uin.gov.ua/informaciyni-materialy/statti/protyagom-roku-ya-ne-otrymuvav-zarplaty-vid-petlyurivskogo-uryadu-tomu-likviduvav-svoyu-misiyu>

видавництво «Всесвіт», розпочавши на його базі видання серії пізнавальних брошур⁵². Першими вийшли праці С.Дністрянського «Українці і чехи» й самого О.Бочковського «З історії України та українського відродження». Публікації обсягом до 40 стор. мали прислужитися поширенню знань про Україну серед чеського населення, інформуванню про історію, культуру, державність, національно-визвольну боротьбу українців, пропагуванню етнокультурної єдності слов'янських народів. Твори Т.Шевченка, Лесі Українки, О.Кобилянської, В.Винниченка, що виходили у цій серії (всього 41 книжка), відкривали чехам українську культуру⁵³. За керівництва О.Бочковського було створено курси української мови та засновано Український громадський клуб, де відбувалися лекції з українознавства.

Подібний проект реалізували співробітники прес-бюро надзвичайної дипломатичної місії УНР у США, які підготували серію брошур про історію, географію, природні ресурси, населення України накладом по 5 тис. прим. кожна, розіславши їх до американського уряду, дипломатичного корпусу, конгресменам, політикам, університетським і великим публічним бібліотекам, пресі. Зусиллями голови місії Ю.Бачинського стаття «Україна» з відповідною мапою з'явилася 1921 р. в «Exporters Encyclopedia». Через брак коштів видавнича діяльність припинилася⁵⁴.

У написаних 1919 р. французькою мовою науково-публіцистичних працях («Documents historiques sur l'Ukraine et ses relations avec la Pologne, la Russie et la Suede (1569–1764)», «L'Ukraine en face du Congrès», «La Littérature Ukrainienne») пропагував українську ідею голова делегації в Парижі М.Тишкевич. Надзвичайна дипломатична місія УНР в Угорщині видала угорськомовну студію О.Шульгина («Ukrain problemak»). Активну видавничу діяльність провадило посольство УНР у Німеччині. Силами прес-бюро готувалися й поширювалися публікації про історію, культуру, економіку, політику України. Зокрема німецькомовну брошуру на тематику відносин Східної Європи й Німеччини було скеровано дипломатичному корпусу, а до університетських бібліотек Берліна, Ляйпцига, Мюнхена відправлено книжки, надруковані українськими видавництвами за кордоном⁵⁵. Новою формою поширення інформації про країну, апробованою посольством, стала організована в одній із берлінських книгарень тематична виставка. Докладав зусиль до розширення українсько-німецької культурної співпраці через налагодження видавничої діяльності консул у Мюнхені В.Оренчук. Він здійснював заходи щодо зацікавлення баварців друкуванням українських книжок та заснування з цією метою за підтримки Німецько-українського господарського товариства спеціального консорціуму.

Голова надзвичайної дипломатичної місії УНР у Греції Ф.Матушевський для створення ширшого уявлення греків про Україну планував розпочати підготовку видання творів української літератури й періодичний бюлетень. Та через фінансові труднощі, брак комунікації із зовнішньополітичним відомством, що спричинювало відсутність належної інформації, запізніле та нерегулярне отримання місією європейських газет, існування у Греції цензури вихід задуманого бюлетеня відкладався. 21 жовтня 1919 р. дипломат передчасно помер. Проте його зусиллями відбувся «радикальний переворот грецької громадської думки», у країні почали «з великою увагою» стежити «за подіями в Україні, бажаючи їй якнайшвидше здобути самостійність

⁵² Каневська І.О. Ольгерд Іполит Бочковський – аташе Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Празі [Електронний ресурс]: <https://core.ac.uk/download/pdf/14051295.pdf>

⁵³ ЦДАВО України. – Ф.3696. – Оп.2. – Спр.576. – Арк.6–10.

⁵⁴ Терещенко О.В. Дипломатична місія УНР у США в листах Юліана Бачинського // Архіви України. – 2015. – №4. – С.218–219.

⁵⁵ Кривець Н. Українсько-німецькі відносини... – С.210.

і незалежність»⁵⁶. Новому очільникові представництва вдалося видати кілька чисел «Revue Greko-Ukrainienne». Взірцем послугувало «La Voce del Ucraina», що виходило за редакцією секретаря української місії в Італії М.Єремїва. До першого числа реву подав свою статтю про Україну грецький історик П.Каролідіс. Попри те, що він був переконаним роялістом і противником прем'єра Греції Е.Венізелоса, М.Левицький ризикнув опублікувати його текст. Невдовзі він виїхав до Відня для участі в нараді послів та голів дипломатичних місій, що відбулася 18–20 серпня 1920 р. Відкриваючи зустріч, А.Ніковський указав на «два основні шляхи» відбудови України – армія та «якнайширша пропаганда і поширення дипломатичної праці за кордоном для охорони інтересів нашої Української Народної Республіки»⁵⁷. Ця теза знайшла відображення в підсумках наради: було визнано потребу збереження української армії й посилення інформаційно-пропагандистської діяльності представництв як головного завдання вітчизняної дипломатії.

Промоція державних інтересів та української ідеї засобами мистецтва

Одночасно із започаткуванням диппредставництвами інформаційних, наукових і видавничих проєктів, уперше «з політично-музично-агітаційною місією» було апробовано такий інструмент репрезентації держави засобами мистецтва, як гастрольний тур творчого колективу. Відповідно до закону УНР від 24 січня 1919 р. в підпорядкуванні Головному управлінню мистецтв та національної культури на основі 1-го Українського національного хору в Києві було створено капелу під орудою О.Кошиця. Вона мала виступити в Парижі та посприяти створенню позитивного образу України в уявленнях європейського глядача. М'яка сила мистецтва йшла на допомогу офіційній дипломатії.

Державне фінансування творчого колективу забезпечило Українській республіканській капелі високий статус культурної інституції, що мала «показати Західній Європі, що українці справді є окремим народом, який має власну культуру»⁵⁸. Однак до Парижа артисти запізнювалися, виїхавши лише у квітні 1919 р. Перші гастролі відбулися з травня по 18 липня у Чехословаччині. Із появою схвальних публікацій про виступи у чехословацькій пресі в європейському інформаційному полі з'явився концепт «Україна», який осмислювався через враження від українського мистецтва, тим самим сприяючи формуванню позитивного образу молодої держави. Далі хор виїхав до Австрії, де виступав із 20 липня по 8 жовтня 1919 р. Вражений успіхом артистів, С.Петлюра констатував, що «тріумф капелі виправдовує саму ідею висилки її за кордон для ознайомлення чужинців з творчістю нашого народу»⁵⁹. Утім колектив довго не міг отримати французькі візи. Тоді щойно призначений послом УНР у Берні М.Василько забезпечив візи до Швейцарії. 10 жовтня – 1 листопада українська пісня лунала в Берні, Цюріху, Женеві, Лозанні. Кожен концерт мав позитивні оцінки в місцевій пресі. На завершення гастролей М.Василько влаштував на честь артистів банкет, запросивши на нього дипломатів, журналістів, представників політичних та економічних кіл. Неформальне спілкування бернської еліти зі співаками, які зворушили швейцарську публіку своєю творчістю, допомогло отримати французькі візи.

⁵⁶ ЦДАВО України. – Ф.4441. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.6.

⁵⁷ Там само. – Ф.3696. – Оп.2. – Спр.119. – Арк.1.

⁵⁸ Наріжний С. Українська еміграція... – С.20.

⁵⁹ ЦДАВО України. – Ф.3695. – Оп.2. – Спр.94. – Арк.115.

Нарешті в листопаді капела прибула в Париж. Концерти в містах Франції, Бельгії, Нідерландів, Великобританії, Німеччині, Польщі, Іспанії впродовж 4 листопада 1919 – 8 лютого 1921 рр. не лише викликали захоплення українською піснею, а і привертати увагу до країни з талановитим народом. «То, що не могли зробити дипломати, зробила капела. Зробила пісня і на всіх мапах, навіть на советських, появилась назва наших земель – Україна», – згадував військовик і дипломат В.Сікевич⁶⁰.

Поразка Української революції 1917–1921 рр. ставила під загрозу державний статус капели й можливість її подальшого фінансування. С.Петлюра, усвідомлюючи роль відправленого ним до Європи творчого колективу, просив її керівника: «Коли вас будуть інтерв'ювати – незамітно говоріть: “Українська музика – пісня незалежна – своя – непохожа – своєрідна – є частиною незалежної України”»⁶¹. Із цими настановами капела вирушила за океан, де прославляла українську пісню та Україну, продовжуючи переконувати північноамериканську громадськість у реальності відновлення державної незалежності України та створюючи її образ, відмінний від образу УСРР, що ввійшла до складу Радянського Союзу.

8 серпня 1919 р. до посольства звернувся юрисконсульт Державної друкарні УНР О.Загорський-Френкель із проектом щодо використання можливостей театру й кінематографу для української справи у Швейцарії⁶². Він пропонував за допомогою цих найбільш дієвих для «політичної пропаганди» засобів «заручитись добрим відношенням сусідніх народів», викликати інтерес великих держав, «пробудити цікавість до свого існування і будучності», створивши для цього театральні-кінематографічний відділ у складі керівника та двох помічників. Передбачалося зробити фотографії українців (типи, убрання, звичаї, уклад життя), портрети політичних і громадських діячів, письменників, артистів, художників із короткими біографіями, моменти політичного життя країни від початку революції, зафіксувати дипломатів, склад дипломатичних місій, засідання міністерств, українське військо (форма, зброя), свята (колядки, вечорниці) тощо. Щодо створення кінопапільйону він уже розпочав листування зі швейцарськими кінематографічними фірмами. Також просив доручити йому поїздку по Швейцарії з політичною сатирою під назвою «Більшовики забавляються» – артисти для цього були зібрані. Справу вважав негайною з огляду на складний «політичний момент»⁶³. Ідею створення фільму про Україну просував також у Німеччині В.Оренчук. Із цією метою він провадив переговори з берлінським товариством «Der Bild und Film Fortrag». Ці ініціативи вже в децю інших форматах та на інших засадах реалізувала українська еміграція, яка підхопила прапор боротьби за українську ідею засобами м'якої сили і тримала його впродовж кількох десятиліть.

***

Виклики, що постали перед вітчизняною дипломатичною службою періоду Української революції 1917–1921 рр., зумовили потребу розроблення методів ефективної міжнародної інформаційної діяльності та контрпропаганди, здатної забезпечити формування уявлення про Україну як про незалежну державу, що має глибоке історичне коріння, та є самостійним зовнішньополітичним гравцем. Із цією метою було сформовано інституційну структуру, яка охоплювала відповідні підрозділи у

⁶⁰ Сікевич В. Сторінки із записної книжки. – Едмонтон, 1949. – С.25.

⁶¹ ЦДАВО України. – Ф.3695. – Оп.2. – Спр.94. – Арк.122.

⁶² Там само. – Ф.3965. – Оп.1. – Спр.24. – Арк.79.

⁶³ Там само. – Арк.81.

центральному апараті МЗС Української Держави, УНР, інформаційні бюро, прес-бюро дипломатичних представництв. Особливість реалізації завдань щодо присутності в інформаційному полі країн світу полягала в державному фінансуванні та міжвідомчій взаємодії, координації діяльності із зарубіжними представництвами в Україні та їхніми урядами, владою, громадськістю, українською еміграцією. Із цією метою було апробовано такі інструменти, як публікації, інтерв'ю послів і старших дипломатів зарубіжній пресі, друк мовою країни перебування періодичних бюлетенів та серійних видань про Україну, її історію, культуру, видатних діячів, проведення курсів вивчення української мови, науково-популярних лекторіїв, книжкових виставок, виявлення зарубіжної україніки й публікація історичних документів, участь у заходах, організація виступів українських мистецьких колективів та ін. Таким чином, є підстави вважати, що впродовж 1917–1921 рр. українська дипломатична служба не лише постала як державний інститут, але й було закладено підґрунтя формування інструментарію публічної дипломатії та її складової частини – культурної дипломатії, поглиблене дипломатією української еміграції під час перебування України у складі СРСР та відроджене й розширене сучасною дипломатичною службою нашої країни.

REFERENCES

1. Barghoorn, F. (1960). *The Soviet Cultural Offensive: The Role of Cultural Diplomacy in Soviet Foreign Policy*. Princeton.
2. Bohuslavskiy, O. (2013). Do pytannya pro rol politychnoi elity v zhytti natsii (na materialakh ukrainskoho emihratsiinoho tyzhnevyya «Volia» (1919–1921)). *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Zburnalistyka*, 38, 4–10. [in Ukrainian].
3. Budkov, D.V., Viedieniiev, D.V. (2004). *Slovo pravdy pro Ukrainu: Mizhnarodna informatsiina diialnist Ukrainiskoi derzhavy 1917–1923 rr.* Kyiv. [in Ukrainian].
4. Faizulin, Y. «Protiabom roku ya ne otrymuvav zarplaty vid petliurivskoho uriadu. Tomu likviduvav svoiu misiiu». Retrieved from: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/statti/protyagom-roku-ya-ne-otrzymuvav-zarplaty-vid-petlyurivskogo-uryadu-tomu-likviduvav-svoiu-misiyu> [in Ukrainian].
5. Holovashchenko, M. (Comp.). (1998). *Koshyts, O.A. (1875–1945). Z pisneciu cherez svit (Podorozh Ukrainiskoi respublikanskoi kapely)*. Kyiv. [in Ukrainian].
6. Hutsal, S.A. (2010). Publichna diplomatiia yak suchasnyi priorytet zovnishnoi polityky derzhavy. *Stratebichni priorytety*, 3(16), 106–113. [in Ukrainian].
7. Kalutska, N., Parkhomenko, L. (2012). *Oleksandr Koshyts: mystetska diialnist u konteksti muzyky XX st.* Kyiv. [in Ukrainian].
8. Kanevska, I.O. (2011). *Olberd Ipolyt Bochkovskiy – atashe Nadzvychainoi dyplomatychnoi misii UNR u Prazi*. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/14051295.pdf> [in Ukrainian].
9. Khomenska, I. (2021). Istoriohrafiiia doslidzhen u sferi kulturnoi dyplomatii. *Kulturna diplomatiia*, 22–35. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Kryvets, N. (2008). *Ukrainsko-nimetski vidnosyny: polityka, diplomatiia, ekonomika: 1918–1933 rr.*, 206–219. Kyiv. [in Ukrainian].
11. Kudriachenko, A. (2011). Dyplomatychna diialnist i pohliady na zovnishniu polityku V.Lypynskoho. *Studia Politologica Ucraino-Polona*, 1, 100–108. Zhytomyr; Kyiv; Krakiv. [in Ukrainian].
12. Leonard, M., Stead, C., Smewing, C. (2002). *Public Diplomacy*. London.
13. Matiash, I. (2020). Diialnist Nadzvychainoi dyplomatychnoi misii UNR u Hretsii v konteksti rozvytku ukrainsko-hretsnykh vidnosyn u 1917–1920 rr.: instyutsiina istoriia ta znakovi postati. *Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky*, 29, 10–35. [in Ukrainian].
14. Matiash, I. (2020). The first Ukrainian diplomatic representation in Bulgaria: till the beginnings of the institutional history of ukrainian-bulgarian relations. *Bulgarian Historical Review*, 3-4, 237–257.
15. Matiash, I. (Comp.). (Ed.). (2010). *Istoriia ukrainskoi dyplomatii: pershi kroky na mizhnarodnii areni (1917–1924 rr.): dokumenty i materialy*. Kyiv. [in Ukrainian].
16. Narizhnyi, S. (2008). *Ukrainska emigratsiia: Kulturna pratsia ukrainskoi emigratsii mizh dvoma svitovymy viinamy*. Lviv; Kent; Ostroh. [in Ukrainian].
17. Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York.
18. Ozhevan, M.A., Kuchmii, O.P. (2004). Kulturna diplomatiia. *Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia*, 1, 380–381. [in Ukrainian].
19. Pechyborshch, V. (2020). Znachennia kulturnoi dyplomatii u konteksti zovnishnopolitychnoi bezpeky derzhavy: dosvid shveitsarskoi konfederatsii. *Ukraina – Shveitsariia: malovidomi storinky istorii ta suchasnist*, 45–55. Kyiv. [in Ukrainian].
20. Peresunko, T. (2017). Instyutsionalizatsiia kulturnoi dyplomatii v Ukraini: do problemy istorychnoi tiahlosti. *Kulturolohibnyy almanakh*, 5: *Kulturna diplomatiia: stratebiia, modeli, napriamy*, 103–107. [in Ukrainian].
21. Peresunko, T. (2019). *Kulturna diplomatiia Symona Petliury: “Shchedryk” proty “ruskoho mira”. Misiia kapely Oleksandra Koshytsia (1919–1924)*. Kyiv. [in Ukrainian].
22. Protsiuk, M. (2016). Publichna i kulturna diplomatiia yak zasib «miakoi syly» Ukrainy: zapozycheni modeli, realni kroky ta stratebichni priorytety. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy*, 23(2), 21–28. [in Ukrainian].
23. Tereshchenko, O. (2015). Dyplomatychna misiia UNR u SShA v lystakh Yuliana Bachynskoho. *Arkhivy Ukrainy*, 4, 218–219. [in Ukrainian].
24. Tertychna, A. (2019). Activities of the Embassy of the Ukrainian Peoples Republic to Bulgaria: Origins of Public Diplomacy in the Course of Establishing Diplomatic Relations. *Intercultural communications*, 32, 138–145.

25. Tertychna, A. (2019). Publichna dyplomatiia v istorii ukrainsko-bolharskykh vidnosyn. Informatsiina skladova: vytoky ta perspektyvy. *Zovnisbni spravy*, 6-7, 49–53. [in Ukrainian].
26. Tertychna, A. (2019). The Ukrainско-Bulgarski Pregled (Ukrainian-Bulgarian Review) as a Tool of Cultural Diplomacy in the Relations between Ukraine and Bulgaria (1919–1920). *Bulgarian Historical Review / Revue Bulgare d'Histoire*, 3-4, 233–242.
27. Tsiyaty, V. (2014). Publichna dyplomatiia: tradytsii, trendy ta vyklyky (dosvid i priorityety dlia Ukrainy). *Zovnisbni spravy*, 6, 32–36. [in Ukrainian].
28. Viedenieiev, D. (2009). *Mizhnarodno-informatsiina diialnist Ukrainiskoi derzhavy 1917–1923 rr.* Kyiv. [in Ukrainian].
29. Viedenieiev, D. (2019). Stanovlennia kulturnoi dyplomatii Ukrainiskoi Narodnoi Respubliki periodu Dyrektorii (1918–1920 rr.). *Visnyk Natsionalnoi akademii keivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 2, 18–22. [in Ukrainian].
30. Vlasenko, V. (2017). Ukrainska emihrantska presa mizhvoiennoho periodu v Bolharii. *Sumska starovyna*, LI, 35–47. [in Ukrainian].
31. Vodotyka, T., Mahda, Ye. (2016). *Ibry vidobrazhen: Yakoiu bachyt Ukrainu svit.* Kharkiv. [in Ukrainian].

Iryna MATIASH

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
Leading Research Fellow,
Department of History of International Relation and Foreign Policy of Ukraine,
Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine
(Kyiv, Ukraine), imatiash18@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7565-1866>

Ukrainian Diplomatic Service 1917–1921: Formation of Instruments of Public and Cultural Diplomacy

Abstract. The purpose of the study is to determine the core directions and means of the creation of a positive image of Ukraine as an independent state and a tool of public and cultural diplomacy in the activity of the Diplomatic Service. The research methodology is based on the principles of scientificity, historicism, systematization as well as general and particular scientific research methods. The methods of source criticism, inter alia, are used to identify and classify sources, completeness and reliability of the facts contained therein; the method of imagology allows exploring the tools of Ukrainian diplomacy in the field of shaping foreign societies' perceptions of the Ukrainians, their history and culture. The scientific novelty of the research results is approved by the reconstruction of the institutionalization origins of public and cultural diplomacy in the activity of the Diplomatic Service of Ukraine, the formation of tools for promoting the Ukrainian idea, the use of art to create a positive image of Ukraine. **Conclusions.** With the aim of information dissemination about Ukraine in the World and confronting anti-Ukrainian propaganda, an institutional structure was built that included the relevant units in the central office of the Ministry of Foreign Affairs, the information and press bureaus of diplomatic missions. The peculiarity of the implementation of the tasks of Ukrainian diplomacy in the sphere of achieving a presence in the global information area was public funding, interagency cooperation, and activity coordination with governments, civil society, Ukrainian emigration of host countries. To complete these tasks, there were such tools as the placement of articles and interviews of the ambassadors and senior diplomats on the pages of foreign press, the publication of periodical bulletins and serial collections about Ukraine, its history and culture, the organization of popular scientific lectures, book exhibitions, concerts of Ukrainian creative troupes, and also teaching Ukrainian language courses, detecting foreign Ukrainika, and film showings.

Keywords: diplomacy of Ukraine, public diplomacy, cultural diplomacy, Shulhyn, Koshyts.